

شناسایی و تبیین مؤلفه‌های جهانی‌شدن با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

ابراهیم شیخ بهائی^۱ جهانبخش رحمانی^{۲*} زهره سعادت‌مند^۳

چکیده

موضوع جهانی‌شدن یکی از واقعیت‌های موجود زندگی بشری است که فراتر از مرزهای جغرافیایی عمل نموده و تمام محورهای زندگی از جمله آموزش و پرورش را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است. از طرفی سند تحول بنیادین به‌عنوان راهنمای نظام آموزش و پرورش مطرح است که بررسی جهانی‌شدن و شیوه‌های سند تحول بنیادین برای استفاده مؤثر از جهانی‌شدن ضروری است؛ بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و تبیین مؤلفه‌های جهانی‌شدن با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بود. روش پژوهش حاضر کیفی - اکتشافی با تحلیل مضمون و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی اسناد، رسمی و مکتوب و قوانین مرتبط به آموزش و پرورش در راستای جهانی‌سازی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی و همچنین سایر کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات مرتبط با عنوان تحقیق در راستای پاسخ‌گویی به سؤالات و دست‌یابی به اهداف پژوهش موردنظر بود. حجم نمونه از راهکارهای موجود در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که در جلسات از تاریخ ۸۹/۱۱/۱۲ تا ۱۳۹۰/۷/۵ در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید، با روش نمونه‌گیری قضاوتی تا رسیدن به اشباع نظری که در صورت تکراری بودن مفاهیم از ادامه روند مضامین تکراری صرف‌نظر گردید، انتخاب شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل مضمون با کدگذاری استفاده شد. یافته‌ها نشان داد ۵۶ مفهوم و ۵ مضمون اصلی شامل ۱- ترمیم ساختاری (تحول و استانداردسازی)، ۲- دانش کاربردی (فنی و تئوری)، ۳- توسعه محوری (تحول راهبردی و توانمندسازی)، ۴- مشارکت محوری (مدرسه محوری و تسهیل اجتماع محوری) و ۵- تربیت شهروند جهانی (شهروند الکترونیک و اخلاق محور) برای جهانی‌شدن وجود دارد.

واژگان کلیدی: جهانی‌شدن، سند تحول، آموزش و پرورش، تربیت شهروند جهانی

^۱ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، واحد واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
ebrahim.bahaei1401@yahoo.com

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول)
rahmani@khuisf.ac.ir

^۳ دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
z.zeinadini@gmail.com

مقدمه

پدیده جهانی‌شدن از بحث‌انگیزترین مسائل روز جهان به شمار می‌رود. شاید هیچ پدیده دیگری تا بدین اندازه در ابتدای هزاره سوم توجه اندیشمندان، سیاستمداران، اقتصاددانان و متولیان فرهنگی را به خود جلب ننموده است. پدیده‌ای که در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انسان‌ها نقش تعیین‌کننده داشته و مرزهای جغرافیایی را به حداقل کاهش می‌دهد، منافع مردم کشورها را بیش‌ازپیش به هم تنیده می‌کند و علاوه بر کالا و خدمات، افکار و دانش بشری نیز آسان‌تر و بی‌حدومرتر از گذشته مبادله می‌شود. این پدیده که قدمتی دیرینه دارد موجب ظهور فناوری‌های جدید، به‌ویژه فناوری‌های مربوط به عرصه اطلاعات و ارتباطات در جهان شده است (زاهدپاشا، نیاز آذری و تقوایی یزدی، ۱۴۰۰). در حقیقت جهانی‌شدن مفهومی ذهنی است که باید گفت واقعیت بیرونی خاصی را شامل نمی‌شود، بلکه روند کلان جهانی‌شدن منجر به استناد به این مفهوم شده است (پیری و میرزایی، ۱۳۹۶، ۴۳). از مهمترین ویژگی‌های جهانی‌شدن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود؛ رشد تجارت جهانی و تنوع معاملات بین‌المللی، توسعه‌ی صنعت گردشگری، انتقال سریع و روبه‌رشد گسترش فناوری، شکل‌گیری شرکت‌های بزرگ چند ملیتی، گسترش ارتباطات و رسانه‌ها و فرایندهای تبادل اطلاعات در سراسر نقاط جهان و پدید آمدن دنیای مجازی ارتباطات و اطلاعات، ادغام و تبادل شاخصه‌ها و رفتارهای فرهنگی، تغییر نگرش‌ها، ایدئولوژی‌ها، هنجارها و غیره (پولایی، ۱۳۹۴).

می‌توان سه موضع اصلی را در مورد نظریه پردازی جهانی‌شدن تشخیص داد. نخست رویکرد ابر جهانی‌شدن^۱ است که ادعا می‌کند جهان وارد "عصر واقعی جهانی" شده که سلطه "سرمایه داری جهانی" را قانونی می‌کند. آموزش و پرورش نقش اساسی در شکل‌گیری دولت‌های ملی دارد. علی‌رغم ادعای رویکرد ابر جهانی، سیستم‌های آموزش ملی، همراه با دولت‌های ملی، همچنان ارزش و اهمیت خود را حفظ می‌کنند. بنابراین سیستم آموزش ملی ابزارهای بی‌بدیلی برای بقا و ایجاد هویت ملی فراهم می‌کند (پترووا^۲، ۲۰۱۹). در رویکرد دوم یعنی رویکرد بدبینانه^۳ ادعا می‌کند که "منطق سرمایه داری جهانی منجر به قطب بندی بیشتر بین" کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه شده است". علاوه بر این، اگرچه بسیاری از نظریه‌های جهانی‌شدن به نابودی دولت - ملت اشاره می‌کنند، اما موضع تردید آمیز این است که به طور متناقضی، جهانی‌شدن نقش دولت را برای مقابله با معضلات مدرن گسترش می‌دهد. از طریق نظریه جهانی‌شدن تلاش شده است تا نقش دولت از نظر آموزش و پرورش مجدداً تصور شود. نقش جدید به عنوان ارتدوکسی جدید توصیف شده است که هدف آن رقابت بیشتر ملت‌ها در اقتصاد جهانی است (تیکلی، ۲۰۰۱). و در رویکرد رویکرد تحول آفرین^۴ اینکه چگونه موضع تحول آفرین بر آموزش تأثیر می‌گذارد، به وضوح می‌توان در تلاش آن برای رسیدگی به موضوعات طبقه بندی اجتماعی در جامعه و همچنین در سطح بین‌المللی مشاهده کرد. وام گرفتن از طریق ارتباطات جهانی و ارتباط متقابل بین ملت‌ها به روشی معمول تبدیل شده است.

^۱ The hyperglobalist approach

^۲ Petrova

^۳ The sceptical approach

^۴ The transformational approach

جهانی‌شدن "سیاست‌های ملی آموزش را با تلفیق آن‌ها با روندهای گسترده جهانی متحد می‌کند" (شلیبرگ^۱، ۲۰۰۶). موضع تحول‌گرایانه رویکردی واقع‌بینانه به جهانی‌شدن را نشان می‌دهد. این رویکرد با وجود روندهای جهانی مخالفت نمی‌کند، بلکه سعی می‌کند با معضلات موجود روبرو شود. بنابراین اگر رویکردی عمل‌گرایانه در مورد چگونگی واکنش فرهنگ‌ها و ملت‌ها نسبت به آن اتخاذ شود عملی‌تر خواهد بود.

تغییرات در سیاست‌های مرتبط به نظام آموزشی اولین بار توسط میشل فوکو^۲ در اثر مهم ایشان مراقبت و تنبیه مورد توجه قرار گرفت. وی دموکراتیک‌شدن آموزش و پرورش را در سایه دموکراسی مطرح نمود. با ورود جهان به هزاره سوم، عنصر مدیریت آموزش و نظام آموزش و پرورش از اهرم‌های توسعه جامعه بشری در مواجهه با جهانی‌شدن نیازمند تربیت افرادی که توانمندی درک چارچوب‌های جدید و همسو با جهانی‌شدن را داشته باشند احساس شد (جهانیان و محجوبی، ۱۳۹۰). از طرفی از زمان ظهور این پدیده، یکپارچگی، تعمیم‌گرایی، نظام آزاد جهانی، سیستم باز، بین‌المللی‌شدن، نظم نو جهانی با واژه‌های متفاوت ولی با مفهوم یکسان در فرهنگهای مکتوب و مدون بررسی، نقد و مورد مباحثه نظریه‌پردازان قرار گرفته است. در نظام آموزش کشور نیز مفهومی مانند یادگیری مداوم، ارتباط آموزش و پرورش با نهادهای حرفه‌ای، ایجاد برابری در نظام آموزش به طور جدی مطرح شده است (کتوهان و نیو^۳، ۲۰۲۰؛ بالیست^۴، ۲۰۲۰). در همین راستا "سند تحول بنیادین آموزش و پرورش" که در برنامه درسی ملی، از آن به منزله ی "قانون اساسی برای تحولات همه‌جانبه و درازمدت" (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱: ۳). یاد می‌شود، ابتدا در شورای عالی آموزش و پرورش تدوین شده و سپس در ۱۵ جلسه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی بین سالهای ۱۳۸۹ش. تا ۱۳۹۰ش. در "حلقه‌های کارشناسی- پژوهشی با مشارکت صاحب نظران حوزوی، دانشگاهی، مدیران و کارشناسان مجرب آموزش و پرورش و سایر دستگاه‌های ذیربط" مورد بحث قرار گرفته و در تاریخ ۱۳۹۰/۷/۵ به تصویب نهایی رسید. که در این سند چهار بخش حوزه، دانشگاه، وزارت آموزش و پرورش و سایر دستگاه‌های ذیربط در تدوین سند مزبور همکاری داشته‌اند. همچنین در انتهای بخش مقدمه و کلیات آمده است که سند مزبور "به دیدگاه‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی و نظرات رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره‌ی تحول بنیادین نظام آموزشی" پایبند است. با "اسناد فرادستی، از جمله سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور" همسو بوده و "با الهام از وضعیت پایبند آرمانی انعکاس یافته در رهنامه‌ی تعلیم و تربیت رسمی عمومی و تحت تاثیر چالشها، ترسیم شده است." (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ص. ۱۴۹). با توجه به مباحثی که پیرامون جهانی‌شدن و سند تحول بنیادین مطرح گردید، جادارد که جنبه‌های مجهول و مبهم این بحث مورد توجه قرارگیرد. ازسویی مواجهه با جهانی‌شدن نیاز است تا نظام آموزشی قادر به مدیریت شرایط جدید بوده و با قراردادن خود در معرض پدیده‌ی جهانی‌شدن از فرصت‌های آن بهره‌مند شده و به بازتعریف مسائل بنیادین مدیریتی خود پرداخته و سبک مدیریتی متناسب با جهانی‌شدن را برگزیده تا از این رهگذر بتواند بر تهدیدهای پیش رو فائق آمده و به فرصت تبدیل نماید.

در مورد موضوع حاضر پژوهش‌های اندکی انجام شده است این در حالی است که اهمیت سند تحول بنیادین به عنوان سند مرجع مدیریت نظام آموزش و پرورش اجتناب‌ناپذیر است. در ادامه برخی از مطالعاتی که بیشترین قرابت با

^۱ Sahlberg

^۲ Michel Foucault

^۳ Keohane & Nye

^۴ Baylis

موضوع حاضر دارند اشاره شده است. زاهدپاشا و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان واکاوی جهانی‌شدن آموزش؛ شناسایی ابعاد و وضعیت موجود نتیجه گرفتند که هفت عامل یعنی چندزبانه بودن دانشگاه‌ها، هیئت علمی توانمند، فناوری نوین، برنامه‌های درسی نوین، ارتباط با دیگر دانشگاه‌ها، شرکتی‌شدن و مدیریت و رهبری به عنوان ابعاد جهانی‌شدن آموزش شناسایی هستند. میاچی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان بررسی تغییرات جهانی‌شدن آموزش عالی بر آموزش معماری و داوری طرح‌های معماری در دانشگاه‌های ایران نتیجه گرفتند که جهانی‌شدن منجر به تشدید رقابت‌های دانشگاه‌ها، ارتقای استانداردهای آموزشی و افزایش سطح کیفی آموزش خواهد شد.

پیری و میرزایی (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان جهانی‌شدن و تاثیرات سیاسی آن در ایران نتیجه می‌گیرند که تاثیرات سیاسی جهانی‌شدن در ایران به ویژه در میان دانشجویان به عنوان نمونه‌ای از جامعه‌ی ایران بیشتر در حوزه‌ی امور روزمره زندگی، ایجاد شخصیت‌های جهانی، گسترش سمبل و نهادهای جهانی نمود پیدا کرده است. گرایش نسبت جامعه جهانی و افزایش آگاهی درباره حقوق سیاسی و اجتماعی از دیگر تاثیرات جهانی‌شدن در ایران بوده است.

مذنبی (۱۳۹۲) در پژوهش خود تحت عنوان "تبیین عوامل و زمینه‌های چالش برانگیز در تحقق (اجرایی شدن) سند ملی آموزش پرورش جمهوری اسلامی ایران (با نگاهی به راهکارها) نتیجه می‌گیرد که سند ملی آموزش و پرورش با چالش‌هایی درونی و بیرونی همچون عدم رعایت کامل اسلوب سند نویسی و فرایند تدوین اسناد جامع و راهبردی، ضعف در تحلیل محیطی و تبیین وضع موجود و ترسیم وضع مطلوب، عدم توجه کامل به تفاوت‌های فرهنگی، ضعف در نگاه عدم تصدی‌گری و تمرکززدایی در نظام تعلیم و تربیت، ضعف در توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، ضعف در توجه کامل به مقوله جهانی‌شدن و تاثیر دو سویه آن بر نظام تعلیم و تربیت کشور، ضعف شورای عالی آموزش و پرورش در برنامه ریزی و نظارت راهبردی، چالش مشارکت، چالش تاثیر تحولات سیاسی و دولتی بر تحول بنیادین آموزش و پرورش، چالش تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر مسیر تحول بنیادین آموزش و پرورش و چالش تأثیر تحولات اقتصادی بر تحول آموزش و پرورش مواجه خواهد بود.

طوسی (۱۳۹۲) در پژوهش خود تحت عنوان "بررسی مبانی نظری جهانی‌شدن و اثرات آن بر اهداف کلی برنامه درسی نظام آموزش و پرورش ایران" نتیجه می‌گیرد که نظریه‌ها شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با اهداف برنامه درسی ایران دارند و فرصت‌ها و تهدیدهایی ایجاد می‌کنند. فرصت‌های این سه نظریه برای برنامه درسی ایران، توجه به خصوصی سازی، تمرکز زدایی، برنامه درسی تلفیقی، تأکید بیشتر بر هویت ملی، خرده فرهنگ‌ها، صلح و آموزش مداوم می‌باشد. تهدیدات این سه نظریه برای برنامه درسی ایران در تأکیدی است که بر برنامه درسی موضوع محور، بهره‌کشی اقتصادی، ترویج روحیه مصرف‌گرایی و ناهمواری توزیع دانش دارد.

بوتوینا^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان "تأثیر جهانی‌شدن بر تحصیلات: موافقان و مخالفان" بیان داشته است؛ در مجموع، فرایندهای جهانی‌سازی، جنبه‌های مختلف زندگی ما از جمله آموزش را تغییر داده‌اند. فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به ویژه برای جوانان جذاب است اما افراد در هر سنی اگر بخواهند در دنیای معاصر زنده بمانند، لازم

^۱ Botwina

است از آنها استفاده کنند. جهانی‌شدن مزایای زیادی برای آموزش به همراه دارد اما بر مدرسه به عنوان نهاد، اقتدار معلم و رفتار دانش‌آموزان نیز تأثیرات مخربی دارد.

اسویتالا^۱ (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان "نقش حرفه‌ای یک معلم در عصر جهانی‌شدن" بیان داشته است؛ روند جهانی‌شدن و تغییرات اجتماعی مرتبط با آن، مستلزم ایجاد تغییرات و اصلاحات دائمی در سیستم‌های آموزشی است. نقش جدید معلم قابل بحث نیست. این چالش دوران مدرن و نیازهای اجتماعی است. معلمان در نقش جدید خود باید از دانش‌آموزان و والدین آنها حمایت کرده و با توجه به چالش‌های فرایند جهانی‌سازی، راهنمای دانش‌آموزان خود باشند و آنها را در فرایندهای انفرادی خود سوق دهند.

سریکانت میسرا^۲ (۲۰۱۲) در مقاله‌ای تحت عنوان "دلالت‌های جهانی‌شدن برای تعلیم و تربیت" بیان داشته است؛ تحولات جهانی مستلزم این است که افراد مهارت‌های جدید، تجربیات جدید، دانش جدید کسب کنند و مدارس از این نظر نقش مهمی دارند. نقش معلمان و نحوه تدریس در لاین راستا از اهمیت بالایی برخوردار است. مدارس و معلمان باید خود را با این واقعیت جدید سازگار کنند و مهارت‌ها، دستاوردها و تجارب قبلی خود را برای سازگاری با فرصت‌های جدید تنظیم نمایند.

دیوید لیتز^۳ (۲۰۱۱) در پژوهشی تحت عنوان "جهانی‌شدن و تغییر چهره رهبری آموزشی: روندهای کنونی و معضلات نوظهور" بیان داشته است؛ جهانی‌شدن تأثیرات مثبت و منفی گسترده‌ای بر روی همه کشورها، فرهنگ‌ها، اقتصاد و مردم مختلف جهان داشته که منجر به ظهور و تکامل امور آموزشی شده است. این امر الگوهای رهبری و شیوه‌های مدیریتی را تغییر داده و کامل نموده است.

با بررسی‌های انجام شده به نظر می‌رسد که پیرامون مواجهه با جهانی‌شدن و پیش‌بینی‌های لازم در راهکارهای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش یک خلأ پژوهشی وجود داشته باشد زیرا در جستجوهای صورت گرفته هیچ‌گونه فعالیتی تحت این عنوان مشاهده نگردید. امید است بدین وسیله بتوانم این دغدغه‌ی مهم را برطرف نموده و رسالت سنگینی که بر دوش خود احساس مین‌مایم را به سرمنزل مقصود برسانم و انجام این پژوهش در حد یک رساله‌ی دکتری بتواند ما را به نتایج مطلوب رهنمون گردیده و از این رهگذر نظام تعلیم و تربیت و به طور خاص وزارت آموزش و پرورش به عنوان متولی امر تعلیم و تربیت کشور بتواند از نتایج این پژوهش بهره‌برداری لازم را بنماید و آثار ماندگاری برجای بگذارد. همچنین بررسی و نقد سند تحول بنیادین می‌تواند کاستی‌ها و نقص‌های این سند را آشکار تا مسئولان و دست‌اندرکاران ارائه‌دهنده این سند، جهت اصلاح مفید و توسعه کشور گاهی عملی برداشته و با تئوری‌سازی محققان و پژوهشگران نظریه‌هایی در خور نظام آموزشی برگرفته از اسلام را به دنیا عرضه نمایند. بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و تبیین مؤلفه‌های جهانی‌شدن با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بود.

^۱ Świtała

^۲ Stephen Ball

^۳ David Litz

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر کیفی - اکتشافی با تحلیل مضمون و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی اسناد، رسمی و مکتوب و قوانین مرتبط به آموزش و پرورش در راستای جهانی‌سازی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی و همچنین سایر کتابها، پایان‌نامه‌ها و مقالات مرتبط با عنوان تحقیق در راستای پاسخ‌گویی به سوالات و دست‌یابی به اهداف پژوهش مورد نظر بود. حجم نمونه از راهکارهای موجود در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که در جلسات از تاریخ ۸۹/۱۱/۱۲ تا ۱۳۹۰/۷/۵ در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید، با روش نمونه‌گیری قضاوتی تا رسیدن به اشباع نظری که در صورت تکراری بودن مفاهیم از ادامه روند مضامین تکراری صرف‌نظر گردید، انتخاب شد. برای تأیید دقت علمی در پژوهش‌های کیفی با استفاده از مفهوم "قابلیت اعتماد" و بازبینی در زمان عناصر چندگانه آن استراتژیهای متعددی نظیر کدگذاری، طبقه‌بندی یا تأیید نتایج با مراجعه به آزمودنیها، تأیید همکاران پژوهشی و کفایت منابع مورد ارجاع، تأیید ساختاری و تحلیل مورد کیفی، کفایت منابع مورد ارجاع مورد استفاده قرار می‌گیرد. جهت تبیین راهکارهای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در راستای جهانی‌شدن معیار روایی و پایایی تحقیق از طریق قابلیت اعتبار، انتقال، اتکا و تأیید قابل قبول و مورد تأیید بود. همچنین جهت تحلیل داده‌ها از کدگذاری باز، محوری و انتخابی تا رسیدن به اشباع داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

در جداول (۱) مفاهیم اصلی استخراج شده از سند تحول بنیادین با روش تحلیل مضمون ارائه شده است.

جدول ۱: کدگذاری مضمون پرورش تربیت یافتگی

مفاهیم	جملات و عبارات
۱- تحول راهبردی	اجرای، تدوین و طراحی برنامه درسی بر مبنای سند تحول راهبردی و تولید برنامه درسی بر اساس متناسب سازی حجم
۲- تناسب حجم برنامه درسی	و محتوی وساعات و روزهای آموزشی با توان و ویژگی دانش آموزان
۳- تولید برنامه درسی با روش خلاق	تولید برنامه درسی با روش خلاق و فعال
۴- تولید برنامه درسی با روش فعال	تولید برنامه درسی با تأکید بر تجهیزات و فناوری نوین آموزشی و تربیتی بر اساس اهداف
۵- توجه به تجهیزات در تولید برنامه درسی	تولید برنامه درسی متناسب با تفاوت های فردی شهری و روستایی به ویژه توجه به هویت جنسی
۶- توجه به فناوری نوین در برنامه درسی	برنامه های عملیاتی جهت ترویج، تقویت مستمر و تحکیم فضایل اخلاقی در محیط های تربیتی
۷- اصلاح روش های معلمان	برنامه های عملیاتی جهت تحکیم فضایل اخلاق با استفاده از ظرفیت های آموزشی و تربیتی
۸- افزایش حرفه های لازم	برنامه های عملیاتی جهت تحکیم فضایی همچون کرامت، عزت نفس، حیا و عفت، صداقت، مسئولیت پذیری و نظم
۹- آموزش بر مبنای حرفه های لازم	در تمام دوره های تحصیلی
۱۰- الزام آموزش زبان خارجی	تقویت و گسترش اقامه نماز و برپایی نماز جماعت
۱۱- زبان با رعایت فرهنگ اسلامی ایرانی	تقویت انس به قرآن و سواد قرآنی با توانمندسازی معلمان جهت و اصلاح برنامه ها در راستای تقویت روحوانی و
۱۲- الزام زبان خارجی	روان خوانی قرآن در ابتدایی آشنایی با مفاهیم کلیدی قرآن و آموزش معارف قرآنی از دوره ی متوسطه دوم جهت توسعه فرهنگ قرآنی
	نهادینه سازی فرهنگ ولایت مداری ترویج و ایجاد تولی و تبری، امر به معروف و نهی از منکر، ترویج و نهادینه سازی روحیه جهادی و انتظار توجه به ظرفیت های حوزه علمیه و نقش الگوی معلمان و اصلاح روش ها
	گسترش و توسعه حرفه های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه ریزی شده در تمام دوره های تحصیلی برای همه دانش آموزان
	آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی برنامه درسی با توجه به رعایت تثبیت هویت اسلامی ایران
	ساز و کاری جهت تقویت انسجام اجتماعی و وحدت ملی و احیای هویت اسلامی - ایرانی با تأکید بر سرود ملی و اهتراز پرچم جمهوری اسلامی در مدارس

یافته های جدول (۱) نشان می دهد که مضمون پرورش تربیت یافتگی متشکل از ۱۳ مفهوم (تحول راهبردی، تناسب حجم برنامه درسی، تولید برنامه درسی با روش خلاق، تولید برنامه درسی با روش فعال، توجه به تجهیزات در تولید برنامه درسی، توجه به فناوری نوین در تولید برنامه درسی، اصلاح روش های معلمان، افزایش حرفه های لازم، آموزش بر مبنای حرفه های لازم، الزام آموزش زبان خارجی، آموزش زبان خارجی با رعایت فرهنگ اسلامی - ایرانی و الزام زبان خارجی) است.

جدول ۲: مفاهیم اصلی تقویت بنیان خانواده

مفاهیم	جملات و عبارات
۱۳- بسترسازی خانواده در جهت اهداف تعلیم	آموزش خانواده جهت استفاده مناسب از ابزار رسانه در محیط خانواده با اهداف تعلیم و تربیت عمومی ارتقای مدیریت خانواده در همین زمینه تدوین اصول راهنما و پودمان آموزشی جهت تبیین نقش مدرسه، رسانه و خانواده در مهیا سازی نیازهای ورود به مدرسه کودکان ایجاد بستر مناسب برای هماهنگی و همسویی با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی برنامه جامع مشارکت خانواده در نهادینه کردن فرهنگ تربیتی و تحقق شایستگی دانش آموزان افزایش مشارکت خانواده در فعالیت آموزشی و تربیتی برگزاری دوره آموزشی و مشاوره برای خانواده های آسیب پذیر و آسیب زا جهت همسو سازی با اهداف تربیتی خانواده افزودن درسی مدیریت و ملوک خانواده در برنامه درسی متوسطه در تمام رشته ها تدوین برنامه جهت آشنایی دانش آموزان با نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش و معیار اسلام
۱۴- بستر سازی رسانه در جهت اهداف تعلیم	
۱۵- خانواده آموزشی براساس اهداف تعلیم	
۱۶- همسوی خانواده و مدرسه در اهداف تعلیم	
۱۷- مشارکت گسترده خانواده در تعلیم و تربیت	
۱۸- آموزشی جهت آماده سازی مدیریت خانواده در متوسطه تمام رشته ها	
۱۹- آموزشی مهارت زندگی در متوسطه	
۲۰- ترویج خانواده با سبک اسلامی در برنامه	
۲۱- نیازهای خانواده اسلامی به دانش آموزان	

یافته های جدول (۲) نشان می دهد که مضمون بنیان خانواده دارای ۹ مفهوم اولیه (بسترسازی خانواده در جهت اهداف تعلیم و تربیت، بستر سازی رسانه در جهت اهداف تعلیم و تربیت، خانواده آموزشی براساس اهداف تعلیم و تربیت، همسوی خانواده و مدرسه در اهداف تعلیم و تربیت، مشارکت گسترده خانواده در مسیر اهداف تعلیم و تربیت، آموزشی جهت آماده سازی مدیریت خانواده در متوسطه تمام رشته ها، آموزشی مهارت زندگی در متوسطه و آموزش نیازهای خانواده اسلامی به دانش آموزان) است.

جدول ۳: مفاهیم اصلی تامین و بسط عدالت

مفاهیم	جملات و عبارات
۲۲- تأکید برآموزشی اجتماعی شدن در دوره ابتدایی	تعمیم دوره پیش دبستانی با حمایت دولت در مناطق محروم تأکید بر آموزشی قرآن، تربیت بدنی و اجتماعی در دوره ابتدایی آموزش عمومی برای کل کشور با دارا بودن کیفیت مناسب براب تمام مناطق توانمند سازی دانش آموزان در تمام کشور، توجه به توانمندی سازی در مناطق دو زبانه با نیاز ویژه با فرصت های آموزشی متنوع و با کیفیت تأمین، تخصیص نیروی انسانی کارآمد، توانمندسازی و مهارت آموزی و حمایت مالی دانش آموزان محروم و مرزی ۱۰ تا ۲۰ درصد برنامه های آموزشی مختص حرفه ها، هنرها و جغرافیا آیین و شرایط اقلیمی به ویژه روستا و عشایر در ارتقای کیفیت و تقویت هویت ایرانی در مسیر کارآمدی و هویت ملی توجه به نقش دختران و پسران و نیازهای آنها در تدوین برنامه آموزشی
۲۳- کیفیت یکسان آموزش در تمام ایران	
۲۴- عدالت محوری در آموزش	
۲۵- آموزش در راستای توانمندی	
۲۶- تأمین نیروی انسانی کارآمد	
۲۷- آموزش مهارت با تفکر مبتنی بر کارآمدی	
۲۸- انعطاف پذیری برنامه درسی	
۲۹- انعطاف در مسیر استعدادیابی	
۳۰- انعطاف بر مبنای کشف استعداد خاص	
۳۱- انعطاف در جهت مفید بودن دانش آموز	

<p>۳۲- اختصاص عادلانه منابع انسانی در تمام کشور ۳۳- عدالت محوری در تأمین منابع انسانی</p>	<p>انعطاف پذیری برنامه درسی متناسب با ویژگی شخصیتی و محیطی استعداد‌های گوناگون دانش‌آموزان به منظور شکوفایی استعداد‌های خاص و افزایش کارایی و مفید بودن دانش‌آموزان ساماندهی و بکارگیری بهینه و اثر بخش منابع انسانی و توزیع منابع انسانی عادلانه در کشور</p>
---	---

یافته‌های جدول (۳) نشان می‌دهد که مضمون تأمین و بسط عدالت دارای ۱۲ مفهوم شامل (تأکید بر آموزشی اجتماعی شدن در دوره ابتدایی، عدالت محوری در تأمین منابع انسانی، اختصاص عادلانه منابع انسانی در تمام کشور، انعطاف در جهت مفید بودن دانش‌آموز، انعطاف بر مبنای کشف استعداد خاص، انعطاف در مسیر استعدادیابی، آموزش مهارت با تفکر مبتنی بر کارآمدی، تأمین نیروی انسانی کارآمد و آموزش در راستای توانمندی) است.

جدول ۴: مفاهیم اصلی افزایش نقش مدرسه

مفاهیم	جملات و عبارات
۳۴- مدرسه تجربه محور	مدرسه محلی جهت کسب تجربیات تربیتی و جلوه‌های اسلامی با تفویض اختیار مسئولیت به آن
۳۵- تعامل مدرسه با مراکز علمی-پژوهشی	و استاندارد سازی مؤلفه‌های و عوامل درون مدرسه ای نهادهای سازی همکاری مدرسه با مساجد
۳۶- پشتیبانی مراکز علمی از مدرسه	کانون مذهبی و مشارکت مدیران و معلمان و دانش‌آموزان در برنامه مرتبط محله و اثر بخش
۳۷- پشتیبانی مراکز فنی و حرفه ای از مدرسه	روحانیون و مبلغان با تجربه
۳۸- پشتیبانی دانشکده‌های علوم قرآنی از مدرسه	ارتباط مراکز علمی پژوهشی با تعلیم و تربیت رسمی و بهره‌گیری از پشتیبانی علمی در تمام نقاط
۳۹- پشتیبانی علوم تربیتی و روان‌شناسی از مدرسه	کشور بهره‌مندی از پشتیبانی مؤسسات آموزشی عالی مراکز فنی حرفه‌ای دانشکده‌های علم و قرآن علوم تربیتی و روان‌شناسی

یافته‌های جدول (۴) نشان می‌دهد که مضمون اصلی نقش مدرسه دارای ۶ مفهوم شامل (مدرسه تجربه محور، تعامل مدرسه با مراکز علمی-پژوهشی، پشتیبانی مراکز علمی از مدرسه، پشتیبانی مراکز فنی و حرفه‌ای از مدرسه، پشتیبانی دانشکده‌های علوم قرآنی از مدرسه، پشتیبانی دانشکده‌های علوم قرآنی از مدرسه و پشتیبانی علوم تربیتی و روان‌شناسی از مدرسه) است.

جدول: مفاهیم اصلی ارتقای کیفیت

مفاهیم	جملات و عبارات
۴۰- فناوری محوری در سطح مناطق کشور	نفوذ شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات در مدارس جهت پرکردن شکاف دیجیتالی بین مناطق
۴۱- کاهش شکاف دیجیتالی در سطح مناطق	متناسب با بهره‌برداری بهتر توسط مربیان و دانش‌آموزان در چارچوب نظام معیار اسلامی
۴۲- فناوری محوری معلم در چارچوب معیار اسلام	کاربرد محتوای الکترونیکی متناسب با نیاز دانش‌آموزان و الکترونیکی کردن محتوای کتب

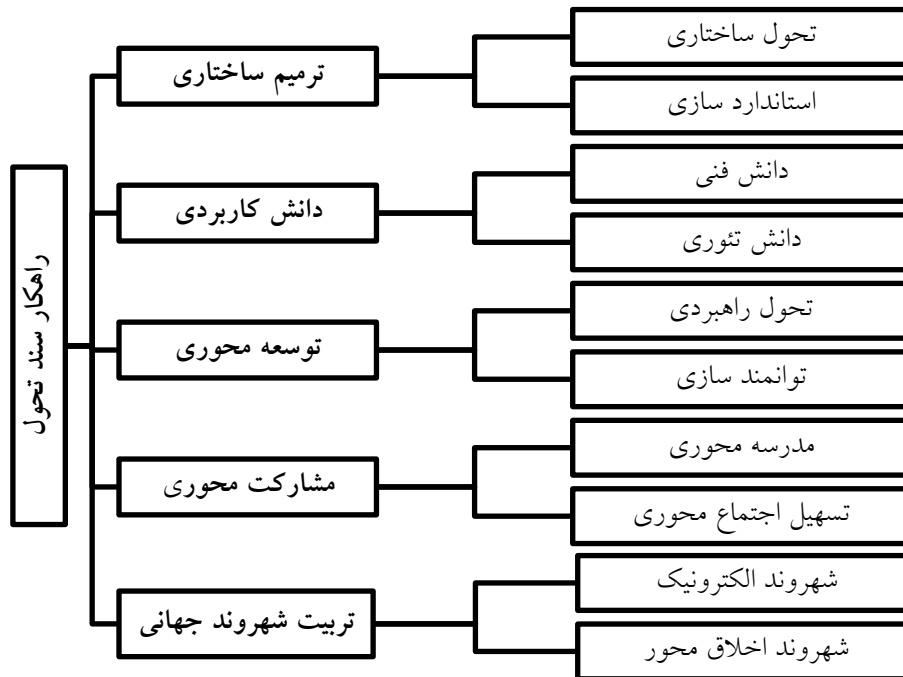
<p>۴۳- فناوری محوری دانش آموز درچارچوب معیار اسلام ۴۴- محتوی الکترونیکی نیاز محور ۴۵- کتب الکترونیکی نیاز محور ۴۶- تعلیم و تربیت پویا ۴۷- گسترش آموزش مجازی محور</p>	<p>درسی با تأکید بر ظرفیت چند رسانه ای روزآوری تعلیم و تربیت به روش فعال گروهی و خلاق با نقش الگوی معلم بهره گیری بیشتر از آموزش مجازی و غیر حضوری در برنامه آموزشی و تربیتی دانش آموزان و خانواده های ایرانی و خارج از کشور براساس نظام معیار اسلامی</p>
--	--

یافته های جدول (۵) نشان می دهد که مضمون محوری ارتقای کیفیت دارای ۸ مفهوم فرعی شامل (فناوری محوری در سطح مناطق کشور، کاهش شکاف دیجیتالی در سطح مناطق، فناوری محوری معلم در چارچوب معیار اسلام، محتوی الکترونیکی نیاز محور، کتب الکترونیکی نیاز محور، تعلیم و تربیت پویا و گسترش آموزش مجازی محور) است.

جدول ۶: مفاهیم اصلی تغییر و نوآوری

مفاهیم	جملات و عبارات
۴۸- آموزش کارا	فرهنگ سازمانی برگرفته از اخلاق اسلامی با تأکید بر روحیه اخوت، تعاون، خلاقیت و آموزش
۴۹- گسترش تخصص محوری تعلیم و تربیت	مستمر
۵۰- گسترش فناوری محوری تعلیم و تربیت	ایجاد زمینه کارا و اثر بخش بودن آموزش ضمن خدمت و تقویت انگیزه و مهارت حرفه ای برای
۵۱- ملی سازی فناوری نوین تعلیم و تربیت	یادگیری مداوم
۵۲- استفاده محوری از تجربه نخبگان	شبکه ی پژوهشی فعال و فراگیر مختص نظام تعلیم و تربیت با فناوری نوین در قالب شبکه ملی
۵۳- استفاده محوری از دانش	بهینه سازی دانش و تجربه نخبگان و پیشکسوتان آموزش و پرورش
۵۴- نوآرپروری نظام آموزشی	توجه به نظام خلاقیت و نوآوری نسبت حمایت مالی و معنوی از معلمان، مربیان و دانش آموزان
۵۵- کارآفرین پروری نظام آموزشی	خلاق و نوآورو کارآفرین

بر اساس نتایج جدول (۶) برای مضمون محوری تغییر و نوآوری ۸ مفهوم فرعی شامل (آموزش کارا، گسترش تخصص محوری تعلیم و تربیت، گسترش فناوری محوری تعلیم و تربیت، ملی سازی فناوری نوین تعلیم و تربیت، استفاده محوری از تجربه نخبگان، استفاده محوری از دانش، نوآرپروری نظام آموزشی و کارآفرین پروری نظام آموزشی) شناسایی شد.

شکل ۱: مضامین اصلی جهانی شدن در سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش

بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و تبیین مؤلفه‌های جهانی شدن با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بود. یافته‌ها نشان داد ۵۶ مفهوم و ۵ مضمون اصلی شامل ۱- ترمیم ساختاری (تحول و استاندارد سازی)، ۲- دانش کاربردی (فنی و تئوری)، ۳- توسعه محوری (تحول راهبردی و توانمندسازی)، ۴- مشارکت محوری (مدرسه محوری و تسهیل اجتماع محوری) و ۵- تربیت شهروند جهانی (شهروند الکترونیک و اخلاق محور) برای جهانی شدن وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج برخی مطالعات مانند مذنبی (۱۳۹۲)، طوسی (۱۳۹۲)، پیری و میرزایی (۱۳۹۶)، دیوید لیتز^۱ (۲۰۱۱)، اوگنیوس استانیسلاو اویتینا^۲ (۲۰۱۲) و بوتوینا^۳ (۲۰۱۶) همسو است. در تبیین نتایج باید گفت جهانی شدن نیازهای جوامع تغییر یافته بر همین مبنا نیاز است تا راهبردها و ساختارها بر مبنای جهانی شدن و نیازهای جدید ملت‌ها همگام گردد، در صورتی مؤلفه‌های ترمیم ساختاری راهکارهای سند تحول می‌تواند در جهانی شدن حرفی برای گفتن داشته باشد که بتواند با تغییر پذیری و ترمیم در زیر ساختهای جهانی شدن خود را همگام نماید. عربشاهی کریزی و همکاران (۱۳۹۲) جامعه دانش محور را جامعه‌ای با این خصوصیات می‌دانند: با ارزش ترین کالا در این جامعه اطلاعات و دانش است، افراد این جامعه به توانایی خاص نیازمند نیستند، بلکه آنچه مهم است کسب دانش و فناوری است، کسب دانش و فناوری و تسلط داشتن به آنان یعنی موفقیت بیشتر، یعنی دانش کاربردی که از طریق این دانش می‌توان بسیاری از مسائل و معضلات جامعه بخصوص ومشکل شغل و پیشرفت جامعه را حل و فصل نمود. طبق این می‌توان گفت دانش کاربردی یعنی همان توجه داشتن به تبادل فناوری در سطح جهانی به طوری

^۱ David Litz

^۲ Eugeniusz Stanislaw Świtala

^۳ Botwina

که این موضوع به خوبی در طی جهانی‌شدن به اثبات رسیده است، هستند کشورهای توسعه یافته که بدون داشتن منابع و ذخیره‌های انرژی توانسته‌اند با تبادل فناوری جدید و بهره‌گیری از فناوری از طریق کاربرد دانش در سطح جهان حرف اول را بزنند. به طوری که به تعبیری دیگر، جهانی‌شدن فرصتی جهت تمرکز بر قدرت، ثروت و دانش را در کشورهای پیشرفته ارتقاء و فقر را در کشورهای دیگر افزایش داده است.

یکی از مباحث مهم آموزش مربوط به مدیریت آموزشی است. جهانی‌شدن بر آموزش و مدیریت آموزشی نظام‌های آموزشی تأثیرگذار است. می‌توان نتیجه گرفت ارتقای کیفیت آموزشی بر اساس سند تحول بنیادین نیازمند ارتقای مدیریت آموزشی در مدارس است. در این باره می‌توان گفت مدیریت آموزشی به عنوان یکی از رویکردهای مهم حوزه تعلیم و تربیت شناخته می‌شود که در سند تحول بنیادین نیز به کیفیت آموزشی اشاره شده است. لذا، برای افزایش کیفیت در مدارس و نظام آموزشی باید مدیریت آموزشی مبتنی بر سند تحول بنیادین و مفاهیم اصلی آن باشد.

توسعه محوری در نظام آموزشی شامل دوزیر مقیاس تحول راهبردی و توانمندسازی می‌باشد، در کشور آموزش و پرورش در راستای موسسات آموزشی در برخی از جنبه‌ها به حد توانمندی نه تنها در سطح داخلی بلکه برون مرزی رسیده است اما در برخی از جنبه‌ها مشکل به قوت خود باقی است. در جنبه‌های نظامی ایران با اختراعی توانمندی نظامی و تحول راهبردی در اهداف نظامی در منطقه حرف اول را می‌زند، در حالی که در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، بخصوص فرهنگی دچار مشکلات راهبردی بوده و عدم توانمندب بخصوص در تثبیت فرهنگ به چشم می‌خورد.

در زمینه تربیت شهروند جهانی زیر مقیاس‌های شهروند الکترونیک و اخلاق محور دو عامل اساسی در این زمینه هستند. جهت دست‌یابی به شهروند الکترونیک نیاز به تقویت زیرساخت‌هاست، هنوز نه مدارس ابتدایی و متوسطه بلکه آموزش عالی در کشور از سیستم‌ها تکنولوژی روز دنیا بی‌بهره هستند. و جای تأسف است که گاهی نه تنها دانش‌آموزان بلکه دانشجویان کشور در زمینه استفاده از اینترنت، چت، کلاسهای آنلاین، بهره‌گیری از ورد، پی‌دی‌اف و بسیاری از ابزارهای مرتبط به جهانی‌شدن دچار مشکل و ناتوانی هستند. و از طرفی با جهانی‌شدن و اثر مستقیم بر فرهنگ بومی اخلاق محوری با مشکل جدی روبروست به طوری که ارزشهای اخلاقی رنگ و بوی فرهنگهای پوچالی را گرفته و فرهنگی بومی را در مسیر منسوخ شدن سوق می‌دهد. در مورد محدودیت‌های پژوهش حاضر باید گفت این پژوهش به صورت کیفی انجام شد که در این روش باید دانست هیچ روش و راه منحصر به فرد و کلی‌ای در کار نیست؛ بلکه تنها صحبت از احتمالی‌ترین آنها، آن‌هم با توجه به نوع رویکرد خاص است. چرا که در تحقیق کیفی به دست آوردن محتمل‌ترین روش تنها از طریق برقراری بحث‌ها و استدلال‌ها بین تیم تحقیق حاصل می‌شود. همچنین در تحلیل محتوا به تنهایی نمی‌توان به عنوان مبنایی برای تعیین اثرات محتوا بر مخاطبان بهره‌گیری کرد.

بنابر نتایج حاصل از یافته‌ها پیشنهاد می‌شود:

- (۱) **ترمیم ساختاری:** پیشنهاد می‌شود جهت دست‌یابی به این مقوله به زیر ساختهای اداری و منابع انسانی در این راستا توجه و نسبت به تغییر پذیری آنها اقدامات راهبردی موثر انجام شود.
- (۲) **دانش کاربردی:** جهت دست‌یابی به این مقوله به تولید فناوری و ارتباط سازنده دانشگاه و صنعت توجه گردد.

- (۳) مشارکت محوری: جهت دستیابی به این مقوله نیاز است مشارکت از سطح نظام آموزشی و مرزهای درونی به سطح جهانی از طریق مشارکت نظام آموزشی در سطح تحصیلات مقدماتی توجه گردد.
- (۴) توسعه محوری: جهت دستیابی به این مقوله توجه به تخصص و فنون داخلی و صادر کردن آن در سطح دنیا امری لازم است.
- (۵) تربیت شهروند جهانی: جهت دستیابی به این مقوله تجهیز نظام آموزش مقدماتی به زیرساختهای لازم جهت توسعه اینترنت ضروری مهم است.

فهرست منابع فارسی

- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۸۱ (۱۳۸۱). جلسات ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱ و ۸۷۲ تاریخ ۹/۱۲/۱۶، ۱۳۹۰ / ۱۲ / ۱۳۹۰، ۳ / ۵ / ۱۳۹۱، ۹ / ۵ / ۱۳۹۱، ۱۶ / ۵ / ۱۳۹۱، ۲۳/۵/۱۳۹۱، ۳۱/۵/۱۳۹۱، ۶/۶/۱۳۹۱، ۱۳/۶/۱۳۹۱، ۲۰/۶/۱۳۹۱ و ۲۸ / ۶ / ۱۳۹۱ به تصویب نهایی رسیده است.
- پولایی، یاسر. (۱۳۹۴). بررسی دلایل شکل‌گیری مجمع جهانی اقتصاد. دانشگاه فردوسی مشهد.
- پیری، داریوش، میرزایی، نوشین. (۱۳۹۶). جهانی‌شدن و تأثیرات سیاسی آن در ایران، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۳(۳۸)، ۴۳-۶۴.
- جهانیان، خسرو، محجوبی، ستاره. (۱۳۹۰). سیاست‌های آموزش و پرورش در عصر جهانی‌شدن، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۶(۳)، ۲۰-۳۱.
- زاهدپاشا، سعید، نیاز آذری، کیومرث و تقوایی یزدی، مریم. (۱۴۰۰). واکاوی جهانی‌شدن آموزش؛ شناسایی ابعاد و وضعیت موجود (مورد مطالعه: دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد استان مازندران). مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۴(۴)، ۲۰۸-۲۱۹.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). تهران: انتشارات شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- شیروودی، مرتضی. (۱۳۸۳). جهانی‌شدن و چهره‌ی زیبای زانوس، باشگاه اندیشه، (www.bashgah.net).
- صبوری خسروشاهی، حبیب. (۱۳۸۴). بررسی تأثیر جهانی‌شدن بر آموزش و پرورش ایران، گزارشی از شورای عالی انقلاب فرهنگی.

- طوسی، طلعت. (۱۳۹۲). بررسی مبانی نظری جهانی‌شدن و اثرات آن بر اهداف کلی برنامه درسی نظام آموزش و پرورش ایران. اهواز: دانشگاه شهید چمران، دانشکده علوم تربیتی.
- مذنبی، محمد صالح. (۱۳۹۲). تبیین عوامل و زمینه‌های چالش‌برانگیز در تحقق (اجرایی شدن) سند ملی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران (با نگاهی به راهکارها). تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم تربیتی.
- میاحی، مانده، میرریاحی، سعید، مظهری، محمد ابراهیم، مهرعلی زاده، یداله. (۱۴۰۰). بررسی تغییرات جهانی‌شدن آموزش عالی بر آموزش معماری و داوری طرح‌های معماری در دانشگاه‌های ایران. فصلنامه علمی کارافن، ۱۸(۴)، ۲۶۵-۲۹۵.

فهرست منابع انگلیسی

- Ball, S. (2007). *Education PLC: Understanding Private Sector Participation in Public Sector Education*. London: Routledge.
- Baylis, J. (2020). *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. Oxford university press, USA.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2020). *Globalization: What's new? What's not?(And so what?)*. In *Making Policy Happen* (pp. 105-113). Routledge.
- Litz, D. (2011). Globalization and the changing face of educational leadership: Current trends and emerging dilemmas. *International Education Studies*, 4(3), 47-61.
- Światała, E. S. (2012). The professional role of a teacher in the era of globalization on the example of Poland. *Educational research*, 1(3), 61-70.
- Held, D. and McGrew, A. 2005. *Globalisation/Anti-Globalisation*, Oxford: Blackwell.
- Putnam, R. (2003). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster.
- Petrova, K. (2019). Globalization and the informal economy in developing countries. In *Globalization and Development* (pp. 49-73). Springer, Cham.
- Sahlberg, P. (2006). Education Reform for Raising Economic Competitiveness. *Journal of Education Change*. Springer.

- Tikly, L .(2001). 'The African Renaissance, NEPAD and skills formation: policy tensions and priorities', *International Journal of Educational Development*, 23(5): 543-564.
- Wade, R.H .(2003). 'On the causes of increasing world poverty and inequality, or why the Matthew Effect prevails' *New Political Economy*, 9(2): 163-188.